

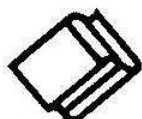
۱۳۳۱/۷/۱۲

۹۵,۷,۱۲

فارسی عمومی

درسنامه دانشگاهی

دکتر حسین احمد رضایی، دکتر مرتضی قاسمی

انتشارات آسونه

سرشناسه	: حسن رضایی، حسین، ۱۳۳۸-
عنوان و نام پدیدآور	: فارسی عمومی / حسین حسن رضایی، مرتضی قاسمی.
مشخصات نشر	: تهران: نشر آسونه، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۲۸۰ ص. : جدول.
شابک	: ۹-۸۰۷-۸۳۶-۹۶۴-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. [۲۷۵] - ۲۸۰.
موضوع	: ادبیات فارسی - مجموعه ها Persian Literature -- Collections
موضوع	: نگارش علمی و فنی - راهنمای آموزشی (عالی)
موضوع	: Technical writing -- Study and teaching (Higher)
موضوع	: فارسی - راهنمای آموزشی (عالی) Persian language -- Study and teaching (Higher)
موضوع	: شعر فارسی - مجموعه ها Persian poetry -- Collections
شناسه افزوده	: قاسمی، مرتضی، ۱۳۳۹ -
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۵ ف ۲ ح ۴۲ / ۵ PIR۴۰۰۵
رده بندی دیویی	: ۸۰۷ / ۸
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۳۳۰۸۷

انتشارات آسونه

خیابان انقلاب - مقابل دانشگاه تهران شماره ۱۲۲۴

تلفن: ۶۶۴۶۰۶۶۷ فکس: ۱۱۰۶۶۴۹۶۶

فارسی عمومی

درسنامه دانشگاهی

دکتر حسین حسن رضایی، دکتر مرتضی قاسمی

چاپ اول: ۱۳۹۵

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

لیتوگرافی: کوثر

چاپ: رامین

شابک: ۹-۸۰۷-۸۳۶-۹۶۴-۹۷۸

مرکز پخش: انقلاب- خیابان ۱۲ فروردین- شهدای ژاندارمری- پلاک ۱۰۳

تلفن تماس جهت دریافت کتاب در منزل یا محل کار: ۱۲ و ۵۱۱-۶۶۴۶۰۷۲-۶۶۴۶۳۰۷۲

فهرست مطالب

۲۷..... بدیع (۲)	۷..... پیشگفتار
۲۷..... (۱-۲) آرایه‌های لفظی بدیع	۱۱..... کلیات ادبی
۲۷..... (۱-۱-۲) سجع	۱۳..... چرا ادبیات
۲۸..... (۲-۱-۲) جناس یا تجنیس	۱۸..... سبک‌های شعر فارسی
۲۹..... (۳-۱-۲) واج آرایی یا نغمه حروف	۱۹..... سبک خراسانی
۲۹..... (۲-۲) آرایه‌های معنوی بدیع	۱۹..... سبک عراقی
۲۹..... (۱-۲-۲) مراعات نظیر یا تناسب	۲۰..... سبک هندی
۲۹..... (۲-۲) حسن تعلیل	۲۱..... سبک بازگشت ادبی
۳۰..... (۳-۲-۲) اغراق و مبالغه	۲۲..... سبک مشروطه
۳۰..... (۴-۲-۲) ایهام	۲۲..... سبک آزاد
۳۰..... (۱-۴-۲-۲) ایهام تناسب	۲۳..... آرایه‌های ادبی
۳۱..... (۵-۲-۲) ارسال مثل	۲۴..... (۱) بیان
۳۱..... (۶-۲-۲) تلمیح	۲۴..... (۱-۱) تشبیه
۳۲..... (۷-۲-۲) تناقض یا پارادوکس	۲۵..... (۲-۱) استعاره
۳۲..... (۸-۲-۲) حسامیزی	۲۶..... (۳-۱) مجاز
۳۳..... شعر	۲۷..... (۴-۱) کنایه

قصیده	۳۵
فرخی سیستانی	۳۶
ناصر خسرو	۳۸
مسعود سعد	۳۹
ادیب نظری	۴۰
انوری	۴۱
حافظ	۴۲
سوزنی سرفندی	۴۳
ظهیر فاریابی	۴۴
غزل	۴۶
مثنوی	۶۱
نامه رستم فرخزاد به برادر	۶۸
نامه ششم ویس به رامین	۷۱
فصل خزان و وفات لیلی	۷۳
حکایت بوسعید مهنه	۷۵
چهره ابلیس	۷۶
حکایت دختر حاتم در روزگار پیغمبر	
(ص)	۷۶
عبادت کر از همسایه	۷۷
گذشت عمر	۷۸
عقاب	۷۸

بازگشت	۸۲
قطعه	۸۴
پند زمانه	۸۴
سرای سپنج	۸۴
عز و بزرگی	۸۵
دیر ماندن	۸۵
مناظره چنار و کدو	۸۵
طنز به قامت بلند	۸۵
آن کس که بداند	۸۶
مادر	۸۶
قدر مادر	۸۶
درس استاد	۸۷
قطعه سنگ مزار پروین	۸۷
ترکیب بند و ترجیع بند	۸۹
شرح	۹۰
ز باغ ای باستان	۹۱
رباعی	۹۳
رباعی‌ها	۹۴
دوبیتی	۹۸
چهارپاره	۱۰۲
بیگانه	۱۰۲

نام‌ها را که سزااست ۱۳۱	زهر شیرین ۱۰۳
سنگفرش آرزوها ۱۳۱	مسمط ۱۰۵
حسرت همیشگی ۱۳۲	خیزید و خز آرید ۱۰۶
شعر سپید ۱۳۳	تا کی به تمنای تو ۱۰۶
مرگ «نازلی» ۱۳۳	مستزاد ۱۰۸
افق روشن ۱۳۴	ملک الشعرا بهار ۱۰۹
بر سرمای درون ۱۳۵	نسیم شمال ۱۰۹
نثر پارسی ۱۳۷	شعر نو یا نیمایی ۱۱۱
نثر ۱۳۹	شعر منثور یا سپید ۱۱۲
اوستا ۱۴۵	آی آدمها ۱۱۶
مینوی خرد ۱۴۶	زمستان ۱۱۷
بادشاهی ضحاک تازی ۱۴۷	لحظه دیدار ۱۱۸
رومان کردن ۱۵۰	غزل (۳) ۱۱۸
ذکر حکایت انبیا و خلاص یافتن	شب تنهایی خوب ۱۲۰
بودلف از وین ۱۵۱	در گلستانه ۱۲۱
حکایت‌هایی از رازالرحید ۱۵۶	آفتاب میشود ۱۲۲
گزیده‌هایی از تذکرة الاولیا ۱۵۹	باد ما را با خود خواهد برد ۱۲۴
فردوسی و پایان شاهنامه ۱۶۰	کوچه ۱۲۵
باب زاهد و راسخ ۱۶۴	در آمد ۱۲۸
شکال خنر سوار ۱۶۶	غزل برای گل آفتابگردان ۱۲۸
قصه تاریخی ۱۶۹	دیدار ۱۳۰

- ۲۰۳ یکبار هم شده «سوسن» گوش بده
- ۲۱۲ آیین نگارش و ویرایش
- ۲۱۴ نامه‌های اداری
- ۲۱۷ گزارش نویسی
- ۲۲۴ مقاله‌نویسی
- ۲۴۳ ضرورت نگارش و ویرایش
- ۲۷۴ فهرست منابع
- ۱۷۳ حکایت‌هایی از گلستان
- ۱۷۵ طنزهایی از عبید زاکانی
- ۱۷۹ حکایت عمّار و صاحبان خلق نکو
- ۱۸۲ ادبیات داستانی
- ۱۸۲ داستان کوتاه و رمان
- ۱۸۲ داستان کوتاه
- ۱۸۳ رمان
- ۱۸۵ دانش کل
- ۱۹۷ بجه مردم

به نام دوست

پیش گفتار

آب دریا را اگر نتوان، بشید
هم به قدر تشنگی باید چشید

بیت بالا شاید بتواند بیان کننده حکمت رابطه ادبیات و اکثر ما امروزی‌ها! و شاید اغلب دانشجویان رشته‌های غیرعلوم انسانی، به باید در دانشگاه سه واحد «فارسی عمومی» بگذرانند، باشد. ادبیات باغی نام دارد و دریای بی‌کران است. هرچند گرفتاری‌های روزمره زندگی فرصت گشت و گذار در این دریا یا باغ را از ما گرفته، اما گاهی گشتی در آن باغ و نشستی بر این ساحل می‌تواند آرامش هر چند اندک و موقتی در انسان مضطرب و عجول امروز ایجاد کند. از این رو کتاب حاضر بیشتر در حکم پنجره‌ای به باغ است و با سکونت یا زندگی در باغ تفاوت دارد. انتظار از این کتاب تا مطالب این کتاب مقدمه آشنایی دانشجویان با دنیای بی‌کران ادبیات که دنیای پرشار از مهر، صلح و انسانیت است، باشد. تألیف کتاب حاضر، حاصل تدریس چندین ساله فارسی عمومی در مراکز و دانشگاه‌های مختلف و اطلاع از تمایل دانشجویان به مباحث مختلف ادبیات بود. آن تجربه و این اطلاع، ما را بر آن داشت تا کتابی که برآورنده نیازها و تمایلات دانشجویان باشد، گردآوریم. امید است که دانشجویان گرامی با مطالعه این کتاب و آشنایی با اندیشه‌ها، شیوه زندگی و سبک‌های شاعران و نویسندگان زبان فارسی، شعله علاقه‌شان به زبان ملی و کهن پارسی برافروخته‌تر گردد، بتوانند ادبیات فارسی را راحت‌تر بخوانند و زبان فارسی را درست‌تر بنویسند و هم این دانش و مهارت، موجب ارتقای سطح تفکر و رفتار آنان گردد. از آنجا که کتاب برای دانشجویان غیر رشته

ادبیات فارسی نوشته شده، سعی‌مان بر آن بوده مطالبی را انتخاب کنیم که برای دانشجویان مفیدتر و جذاب‌تر باشد. به همین سبب به بعضی مطالب مفصل‌تر و به برخی دیگر گذرا پرداخته شد تا خواننده لذت ببرد و ملول نگردد.

برای دستیابی به مقصودهای بالا، کتاب را به چهار فصل تقسیم کرده‌ایم:

فصل اول شامل کلیات است. در این فصل ابتدا مختصری در مورد چستی ادبیات و کاربرد آن برای دانشجویان در دنیای امروز سخن گفته، سپس در مورد سبک‌های مختلف که از آغاز تا دوره معاصر، در شعر فارسی رواج داشته، به اختصار بحث کرده‌ایم. نگاه به بلاغت پرداخته‌ایم. از مباحث بلاغت که شامل سه موضوع معانی، بیان و بدیع می‌شود، تنها بر دو مورد مهم و کاربردی‌تر ذکر شد. بنابراین از دانش «معانی» چشم‌پوشی شد. به هر حال مباحث علم بیان گذرا اشاره کرده‌ایم. از علم بدیع هم به موارد عمومی‌تر و رایج‌تر مانند تناسب، سجع، تلمیح، تناسب و... پرداخته شد، زیرا این آرایه‌ها در ادبیات فارسی کاربرد و بسامد بالایی دارند و آشنایی با آنها می‌تواند در درک بهتر شعر فارسی و لذت بردن بیشتر از شعر شاعران معروف ادبیات فارسی مانند مولوی، سعدی، حافظ و... به دانشجویان کمک کند.

فصل دوم به شعر اختصاص یافته است. ترتیب مطالب این فصل بر اساس مهمترین قالب‌های شعر فارسی و همچنین ترتیب زمانی، یعنی از گذشته تا امروز، بوده است. قبل از ذکر نمونه‌های شعری، ابتدا تعریفی مختصر از هر قالب شعری، ویژگی‌های آن و سراینده‌گان معروفش ارائه داده و سپس از هر قالبی چند نمونه مهم معروف‌تر نقل کرده‌ایم تا دانشجویان بهتر و ملموس‌تر با محتوا، زبان، شکل و دیگر خصوصیات آن قالب خاص آشنا شوند. در این بخش تقریباً همه قالب‌های مهم شعر فارسی، از قصیده و غزل گرفته تا شعر آزاد بررسی شده‌اند، مگر چند قالب مانند بحر طویل و... که بیشتر حالت تفریحی و تصنعی داشتند و ذکر آنها چندان فایده‌ای برای دانشجویان نداشت.

فصل سوم به نثر فارسی اختصاص دارد. در ابتدا به تعریف نثر و تقسیم‌بندی انواع آن، از گذشته تا دوره معاصر، در ادبیات فارسی پرداخته، سپس از هر نوع و دوره‌ای نمونه‌ها و مثال‌هایی آورده‌ایم. برخلاف اکثر کتاب‌های فارسی عمومی، ما نمونه‌های نثر

فارسی را تنها از آغاز قرن سوم هجری به بعد نیاورده، بلکه از ایران پیش از اسلام هم نمونه نثرهایی از متن اوستا و برخی کتیبه‌های هخامنشی نقل کرده‌ایم. تفاوت دیگر فصل نثر این کتاب با قسمت نثر اکثر کتاب‌های فارسی عمومی، آن است که در آن به مباحث داستان کوتاه و رمان با تفصیل بیشتری پرداخته شده و مثال‌های کاملی از داستان کوتاه درج شده است. چون این نوع ادبی امروزه طرفداران زیادی دارد، چند نمونه از داستان‌های کوتاه و معروف فارسی را مثال آوردیم. آموزش نحوه خواندن و تجزیه و تحلیل این داستانها می‌تواند موجب علاقه عمیق دانشجویان به مباحث داستان کوتاه و رمان گردد.

مطالب نگارش و ویرایش فصل پنجم کتاب را تشکیل می‌دهد. در بخش نگارش سه مبحث نامه اداری، گزارش نویسی و مقاله‌نویسی، و در قسمت ویرایش، ویرایش زبانی و فنی بررسی شده است. علت انتخاب سه موضوع نخست برای نگارش، آن بود که به نظرمان این موضوعات در طول دوران تحصیل و بعد از آن، برای دانشجویان کاربرد بیشتری دارد. به عنوان مثال ممکن است در طول تحصیل، استاد از آنها گزارش یا تحقیقی در باره موضوع خاصی بخواهد. در آیند، گاهی به نوشتن نامه برای اداره، بانک، شرکت و... نیاز پیدا کنند. بنابراین سعی شد، اصول و قواعد هر یک از سه موضوع بالا، خلاصه‌وار ذکر شود، سپس الگوهایی را سرکدام ذکر کردیم. آشنایی با مقاله نویسی هم علاوه بر اینکه در طول تحصیل کارشناسی برای انجام تحقیق‌ها مفید است، در صورت صعود دانشجویان به دوره تحصیلات تکلیفی، ایشان کاربرد بیشتری خواهد داشت. از این رو مراحل نگارش مقاله علمی-پژوهشی را از اولین گام-ها، یعنی انتخاب موضوع، نحوه گردآوری اطلاعات، فیش برداری و... تا مرتب سازی اجزای مقاله مانند برگه رویه، عنوان، چکیده، مقدمه و... جزء به جزء شرح دادیم. از آنجا که دانشجویان فنی مقالات خود را اغلب در مجله‌های تحت مؤسسه ISI چاپ می‌کنند، در پایان این بخش، به این موضوع اشاره‌ای شد. به باورمان، مطالب ویرایش هم می‌تواند از مباحث مفید برای دانشجویان باشد. آشنایی با اصول ویرایش می‌تواند دانش زبانی و در نتیجه مهارت درست نویسی دانشجویان را افزایش دهد. به این سبب

در این بخش، با ذکر نمونه‌هایی از خطاهای رایج در زبان فارسی، سعی کرده‌ایم دانشجویان با این خطاها آشنا شوند و از کاربرد آنها در نوشته یا سخن خود دوری کنند. چون سعی‌مان آن بوده مطالب کاربردی‌تر و ضروری‌تر بیان شود، از مباحث مختلف ویرایش فنی به مباحث نشانه‌گذاری، دستور خط فارسی و برخی موارد املائی اکتفا شد. از انواع ویرایش نیز، تنها به ویرایش زبانی و برخی از مهمترین خطاهایی که در کاربرد فعل، حروف، واژه‌ها و... رخ می‌دهد اشاره‌هایی رفت. بنابراین دوستانی که به مباحث ویرایش علاقه دارند می‌توانند به «منابع بیشتر برای مطالعه» که در پایان این فصل آمده است، مراجعه کنند.

کتاب - صر به یقین از خطاها بر کنار نیست و کاستی‌هایی دارد. نویسندگان خوشحال خواهند شد اگر خوانندگان ایرادها و انتقادهای خود را از طریق موسسه انتشاراتی علمی یا ایمیل به اطلاع آنها برسانند تا در چاپ‌های بعدی، آنها را رفع و اصلاح کنند. از جناب آقای علمی، مدیر مجوزم انتشارات علمی، که با روی باز و سعه صدر موجبات تألیف کتاب را ممکن ساختند، در میانه تشکر می‌نماییم. امید است کتاب حاضر اندک کمکی باشد در راه علاقه‌مند شدن فرزندان ایران کهن به ادبیات فخیم و فاخرشان.

و توفیق از اوست

مؤلفان

مرداد ۱۳۹۵